

Ligestilling af ikke-religiøse livssynssamfund og trossamfund

Baggrund

Humanistisk Samfund er et livssynssamfund. Dette falder ind under kategorien 'overbevisning' eller 'belief' i internationale menneskerettighedserklæringer om 'Freedom of Religion or Belief' såsom artikel 18 i FN's konvention om borgerlige og politiske rettigheder fra 1966¹.

I gennem en længere årrække har det udviklet sig en international præcedens for, at trosfrihed ud fra et menneskerettighedssynspunkt også skal omfatte en ligestilling af tro og livssyn, der ikke er teistiske.

Denne udvikling er bl.a. beskrevet af FN's daværende "Special Rapporteur on freedom of religion and belief", Heiner Bielefeldt. I forbindelse med, at han i 2016 aflagde et landebesøg i Danmark afgav han en rapport, hvor han blandt andet viede et afsnit til Humanistisk Samfund².

Bielefeldt lægger vægt på, at humanister - også i Danmark - har en livssynspraksis, der svarer til den praksis, der er i trossamfund. Samtidig påpeger han at den danske lovgivning afviger fra både international og europæisk menneskeretslovgivning ved ikke at tildele Humanistisk Samfund de samme rettigheder som trossamfund.

Heiner Bielefeldt skriver i sin rapport på side 12:

5. Humanist Association

42. Whereas neighbouring Norway reportedly hosts the highest percentage of organized humanists worldwide, the Humanist Association in Denmark, established in 2008, has only a few hundred members³. Obviously, the humanists do not consider themselves a religious community. Although certainly not all of them are atheists, and some have their own separate organizations, the humanists generally promote worldviews, ethics and norms without reference to God. At the same time, they practise rituals and ceremonies in analogy to religious communities, including initiation rites, "humanist confirmation" (a term apparently borrowed from Protestantism), marriages and funerals. Furthermore, they also promote freedom of religion or belief for non-religious persons, especially in the field of school education.

¹ <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

² https://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/34/50/Add.1

³ Siden Heiner Bielefeldt aflagde besøg i Danmark er medlemstallet steget til 2.171.

43. Since 2010, the Danish Humanist Society has established a dialogue with the Government in order to make it possible for a group as themselves, which shares a life stance but lacks a belief in a transcendent power ("gudsdyrkelse"), to apply for the status necessary to conduct marriage ceremonies.

44. By rendering the acknowledgment of a religious community dependent on faith in a transcendent power, the Danish law deviates from European and international human rights law. Both the European Court of Human Rights and the Human Rights Committee, which monitors compliance with the International Covenant on Civil and Political Rights, have developed jurisprudence that understands freedom of religion or belief more broadly. According to the Human Rights Committee, article 18 of the Covenant protects "theistic, non-theistic and atheistic beliefs, as well as the right not to profess any religion or belief".¹ In other words, freedom of religion or belief covers the whole range of identity-shaping convictions and conviction-based practices, including beyond traditional forms of monotheistic faith and worship. For article 67 of the Constitution to remain in line with the development of freedom of religion or belief in European and international human rights law, it should be interpreted in a broad and inclusive way. The future treatment of the humanists may in this context assume the quality of a test case.

Humanistisk Samfund mener at Danmark bør ligestille livssynssamfund som Humanistisk Samfund med trossamfund og derved leve op til forpligtelserne i de internationale traktater, vi har tilsluttet os. Derved vil vi følge trop med en lang række lande, vi normalt sammenligner os med.

Om situationen i andre lande

En lang række europæiske lande har allerede valgt at ligestille livssynssamfund og trossamfund.

Island: På Island vedtog man i 2015 en lov, som gjorde det muligt for sekulære livssynssamfund at søge om anerkendelse på linje med religiøse trossamfund.

Formuleringen i Lov om registrerede religiøse organisationer og livssynssamfund (egen oversættelse):

§1. Retteligt bør folk kunne etablere religiøse samfund og udøve deres tro i overensstemmelse med deres overbevisninger. Imidlertid kan intet i strid med god

moral og offentlig orden blive anerkendt. På samme måde har folk ret til at etablere samfund baseret på enhver form for filosofi og livssyn, herunder om ateisme⁴

Humanistisk Samfunds søsterorganisation Sidmennt opnåede denne anerkendelse umiddelbart efter. Dette betyder at trossamfund udenfor folkekirken og livssynssamfund er ligestillede i økonomisk og juridisk forstand. Det medvirkede til, at Sidmennt opnåede juridisk vielsesbemyndigelse, hvilket betød, at antallet af humanistiske bryllupsceremonier steg fra 56 i 2014 til 372 i 2023⁵.

Norge: I Norge har man haft anerkendelse af livssynssamfund i lovgivningen siden 1981. Dette betyder, at den norske kirke, trossamfund uden for folkekirken og livssynssamfund i princippet er ligestillede, økonomisk og juridisk. Siden 2004 har Human-Etisk forbund kunne udføre juridisk gyldige vielser. I 2023 var der 943 humanistiske vielser i Norge.

Den gældende lov i Norge gælder for alle tros- og livssynssamfund, inklusiv den norske folkekirke. I den hedder det:

§ 1. Formål og virkeområde

Formålet med loven er å understøtte tros- og livssynssamfunn.

Med tros- og livssynssamfunn menes i denne loven sammenslutninger for felles utøvelse av en religiøs tro eller et sekulært livssyn.⁶

I Norge har man ovenikøbet et 'Samarbejdsråd for tros- og livssynssamfund, hvis 'hovedfokus å arbeide for en gjennomtenkt offentlig religions- og livssynspolitik i Norge'⁷.

Sverige. I Sverige har den svenske humanistorganisation Humanisterna i 2024, efter at have ansøgt om status som trossamfund i både 2018 og 2022, fået medhold i en sag ved Förvaltningsrätten. Dermed har de opnået retten til at blive registreret som et sekulært trossamfund og få de samme pligter og rettigheder som andre trossamfund i Sverige. Dette giver dem eksempelvis ret til at forestå juridisk gyldige vielser og søge om støtte under samme regler som trossamfund. Humanisterna havde foretrukket at blive anerkendt som livssynssamfund, men har lagt vægt på at blive ligestillet med religiøse organisationer frem for at få ændret ordlyden i den svenske lovgivning⁸.

Skotland: Det skotske system kan ikke sammenlignes helt med det danske eller nordiske, fordi de ikke har samme anerkendelse af trossamfund. Men humanistiske vielser har været juridisk gyldige

⁴ <http://www.althingi.is/lagas/nuna/1999108.html>

⁵ <https://www.sidmennt.is/media/ho3mupkz/%C3%A1rssk%C3%BDrsla-si%C3%Bomenntar-2023.pdf>

⁶ <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2020-04-24-31>

⁷ <https://stl.no/om-oss/>

⁸ <https://humanisterna.se/nyheter/humanisterna-godkanns-som-registrerat-trossamfund/#:~:text=I%20sitt%20beslut%20den%2018,staten%20oanser%20%C3%A4r%20ett%20trossamfund.>

i Skotland siden 2005. I 2016 var de med mere end 4.000 bryllupper den mest populære form for bryllupsceremoni i Skotland og i 2022 blev der afholdt 9.140 humanistiske bryllupper⁹.

Nordirland: I Nordirland vandt et ægtepar i 2017 vundet en retssag om retten til at få anerkendt deres humanistiske vielsesceremoni som juridisk gyldig – og altså anerkendt på niveau med trossamfunds vielser med henvisning til internationale menneskerettigheder. Sagen blev anket, men stadfæstet i 2018¹⁰. Det betyder at humanistiske vielser siden 2018 har været gyldige i Nordirland.

Mulige definitioner af livssynssamfund

Det mest oplagte eksempel at se på for at finde en definition af livssynssamfund er den norske Lov om tros- og livssynssamfunn fra 2020¹¹ og den norske praksis ifbm. Sagsbehandling af ansøgninger.

Udover nogle ret simple formelle krav definerer lovteksten ikke, hvad der skal forstås med hverken tros- eller livssyn. De formelle krav er f.eks. mindst at have 50 medlemmer, der er bosat i Norge. Der er også en række lovfastsatte grundlag for at nægte at give tilskud til et tros- eller livssynssamfund: Hvis livssynssamfundet eks. udøver, opfordrer eller støtter - vold, tvang, fremsætter trusler, krænker børns rettigheder, bryder lovbestemte diskrimineringsforbud eller på andre måder alvorligt krænker andres rettigheder og friheder. Modtager tros- eller livssynssamfundet støtte fra stater som ikke respekterer retten til tros- og livssynsfrihed kan der også nægtes at give tilskud¹².

Der findes ikke en definition af, hvad der skal forstås som et livssyn i selve loven eller den tilhørende vejledning. I stedet henviser de norske myndigheder i afgørelser som regel til formuleringerne i forarbejdet til loven.

På s. 253 i proposisjon (følgedokumentet til lovforslaget) 130 L (2018-2019)¹³ formulerer Barne- og familiedepartementet sig som følger i en kommentar til §1 i tros- og livssynssamfunnsloven. (Kursiveringen er departementets – fremhævnningen er vores):

«Andre ledd angir positivt hva som etter loven her skal regnes som tros- eller livssynssamfunn. Tros- og livssynssamfunn bestemmes som «sammenslutninger for felles utøvelse av tro eller livssyn». Når hovedmotivet for loven er å legge til

⁹ https://www.nrscotland.gov.uk/statistics-and-data/statistics/statistics-by-theme/vital-events/general-publications/vital-events-reference-tables/2022?fbclid=IwY2xjawEK8h1leHRuA2FibQIxMAABHd-sXUIGM_XYUornk2xxjgk9GE5oD3bDIGjOINcUiqtBx2HOuVhLimhrBQ_aem_1cSDp2cAMGSoXWgQc8V1fg

¹⁰ <https://humanists.uk/ceremonies/weddings/blog/humanist-weddings-in-northern-ireland-everything-you-need-to-know/>

¹¹ <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2020-04-24-31>

¹² <https://lovdata.no/LTI/lov/2020-04-24-31/§6>

¹³ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-130-l-20182019/id2660940/>

rette for praktisering av tros- og livssynsfrihet, er det naturlig at definisjonen av tros- og livssynssamfunn først og fremst retter seg mot felles utøvelse av tro og livssyn, og ikke mot innholdet i en tro eller et livssyn. [...] I første rekke er det derfor tros- og livssynssamfunnenes konkrete aktiviteter som vil skille dem fra andre typer sammenslutninger. Utøvelsen av tro eller livssyn må være «felles», og det betyr at den må involvere minst to personer. Det er en forutsetning at aktiviteten er lovlig. Tros- og livssynssamfunn vil gjerne ha jevnlig sammenkomster for utøvelse eller utvikling av tro eller livssyn gjennom møter eller gudstjenester, bønn, meditasjon, ritualer eller tilsvarende. Ofte vil også aktiviteten innebære misjonering eller annen form for rekruttering. Sammenslutninger som i hovedsak driver politisk, humanitær, kulturell eller forretningsmessig virksomhet, faller utenfor definisjonen. Det samme vil gjelde virksomheter som har andre hovedaktiviteter enn utøvelse av tro eller livssyn, for eksempel å fremme helse eller selvutvikling, å drøfte filosofiske spørsmål eller å bekjempe religion eller livssyn.

Aktivitetene kan imidlertid ikke vurderes helt isolert, men må kunne knyttes til en tros- eller livssynsoppfatning. **Den aktuelle oppfatningen må ha et visst nivå av overbevisning, alvor, sammenheng og viktighet.** I vurderingen kan det blant annet legges vekt på hvor lenge oppfatningen har eksistert og vært praktisert, ikke bare innenfor den aktuelle sammenslutningen, men også eventuelt i andre tros- eller livssynssamfunn, i andre land, eller uten å ha vært organisert. Samtidig er det klart at også nye tros- eller livssynsoppfatninger kan danne grunnlag for sammenslutninger som vil være omfattet av lovens formål og virkeområde. Det kreves ikke at et flertall av medlemmene i sammenslutningene slutter opp om alle sider ved samfunnets «lære» eller praksis, ikke heller at et flertall kan sies å være aktive medlemmer. En trosoppfatning vil normalt innebære en overbevisning om at det finnes en overjordisk virkelighet, en virkelighet som går ut over grensene for det allment sansbare, med avgjørende betydning for mennesket. **En livssynsoppfatning vil normalt kjennetegnes ved at den har et sammenhengende syn på menneskets plass i tilværelsen og sentrale etiske spørsmål.»**

I den norske definition af tros- og livssyn er det altså praktiseringen af et livssyn, som er central. Man må i fællesskab udøve lovlige aktiviteter baseret på ens livssyn. Proposisjonen fortsætter med at påpege, at det må være aktiviteter med et vist niveau af varighed og vigtighed. Desuden afsluttes med en definition af, at et trossamfund må indebære en overbevisning om en overjordisk virkelighed og at et livssyn må have et sammenhængende syn på mennesket plads i tilværelsen.

Ifølge [Statsforvalteren](#) i Norge var der i 2023 690 godkendte tro og livssynssamfund herunder tre godkendte livssynssamfund: Human Etisk Forbund, Humanistene og Holistisk Forbund. I Danmark er der til sammenligning ifølge [lex.dk](#) ca. 185 anerkendte trossamfund.

Med afsæt i formuleringerne fra proposisjonen har den norske stat blandt andet afvist ansøgninger fra følgende organisationer:

Church of the Flying Spaghetti Monster fik afslag i 2016 med begrundelser som at "Et humanitært selskab eller en forening for antireligiøs propaganda er ikke et trossamfund i lovens forstand. Det er i tråd med dette ikke tilstrækkelig å drive satire eller humor eller å ha regler for livsutfoldelse for å bli registrert i henhold til trossamfunnsloven."

Scientologi søgte om anerkendelse i 2002, men fik afslag fordi de blev defineret som en religiøs filosofi og ikke et trossamfund og derudover ikke levede op til eks. krav om at medlemmer ikke også kan være medlem af andre tros- eller livssynssamfund.

Man kan læse en gennemgang af mange flere organisationer, der har fået afslag på deres ansøgninger om anerkendelse udgivet af Fritanke.no, der drives af, men er redaktionelt uafhængig af Human-Etisk Forbund i Norge¹⁴.

Det er vores vurdering at f.eks. en fodbold fanklub ikke opfylder definitionen af et livssynssamfund i Norge og derfor ikke vil kunne godkendes som livssynssamfund. En fodbold fanklub er ikke udtryk for en livssynsoverbevisning med et sammenhængende syn på menneskets plads i tilværelsen og centrale etiske spørgsmål. En fodboldklub vil også falde uden for definitionen fordi den i hovedsagen bedriver kulturel virksomhed og har andre hovedaktiviteter end tro eller livssyn.

Forslag til definition af livssynssamfund

Humanistisk Samfund foreslår, at man i lovgivning om anerkendelse af livssynssamfund og trossamfund lader sig kraftigt inspirere af den norske lovgivning og praksis. Man bør undgå juridiske definitioner, der rækker ud over en grundlæggende forståelse af et livssynssamfund og formelle krav til organisationen, der ansøger om anerkendelse.

Ved forståelsen af trossamfund kan §1 fra Loven om trossamfund uden for folkekirken fastholdes. Dvs. " Ved trossamfund forstås i denne lov et fællesskab, hvis medlemmer samles om en tro på magter, som står over mennesker og naturlove, efter udformede læresætninger og ritualer."¹⁵

Et bud på en grundlæggende forståelse af et livssynssamfund kan være:

"Et livssynssamfund forstås som et fællesskab, hvis medlemmer deler et sammenhængende syn på menneskets plads i tilværelsen og centrale etiske spørgsmål"

Dertil bør tilføjes en række formelle krav til både tros- og livssyn såsom:

¹⁴ <https://fritanke.no/reportasje/bakgrunn/ikke-lett-a-bli-godkjent-som-ny-religion-se-forsokene-her/19.10422> og <https://fritanke.no/reportasje/trossamfunnene-som-fikk-avslag-2010-2015/19.10464>

¹⁵ <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2017/1533>

- Et minimums medlemsantal. F.eks. 50 medlemmer, bosat i Danmark, der ikke er medlemmer af andre tros- eller livssynssamfund.
- Krav til organisering af medlemmer og medlemsregistrering samt regnskabsafklæggelse.
- Krav til fravær af udøvelse, opfordring eller støtte til ulovlige handlinger.

Derudover foreslår vi, at man i vejledningen til lovgivningen lægger vægt på at der skal foretages en helhedsvurdering, der vurderer forhold som at:

- Organisationens praktisering af tro eller livssyn bør være kollektivt og ikke kun individuelt.
- Organisationen bør praktisere eller udvikle tro eller livssyn gennem aktiviteter som møder, gudstjenester, ritualer, eller lignende.
- Disse aktiviteter har et eksistentielt aspekt, indeholder en væsentlig grad af alvor, sammenhæng, overbevisning og væsentlighed for de deltagende.
- Organisationens aktiviteter er lovlige.
- Troen eller livssynet har eksisteret og været praktiseret i et vist stykke tid, evt. også i andre tros- og livssynssamfund, i andre lande eller uden at have været organiseret.

Hertil foreslår vi konkrete afgrænsninger og forbehold som:

- Organisationer, der hovedsageligt har et politisk, humanitært, kulturelt eller forretningsmæssigt formål, falder udenfor definitionen af livssynssamfund. Det samme bør gælde virksomheder som har andre hovedaktiviteter end udøvelse af tro eller livssyn, for eksempel selvudvikling, at drøfte filosofiske spørgsmål, at gøre grin med eller at bekæmpe religion eller livssyn.
- Det bør ikke kræves at et flertal af medlemmerne i organisationen nødvendigvis tilslutter sig alle dele af organisationens overbevisning eller praksis. Heller ikke at et flertal nødvendigvis vurderes at være aktive medlemmer.

Mulige lovgrundlag for vielsesbemyndigelse

I den norske lovgivning beskriver Forskrift om tildeling og tilbaketrekning av vigselsrett i tros- og livssynssamfunn kravene for at blive godkendt til at foretage juridisk gyldige vielser¹⁶. Der er en række formelle krav omkring medlemskab af godkendt tros- eller livssynssamfund, bopælspligt, alder og tilstrækkeligt kendskab til det norske samfund og sprog så vedkommende kan udføre de lovpligtige opgaver beskrevet i ægteskabsloven¹⁷.

Dertil kommer en konkret godkendelse af et specifikt vielsesritual. Vedhæftet som bilag er Human-Etisk Forbunds godkendte vielsesritual.

¹⁶ <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2020-12-18-2826>

¹⁷ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1991-07-04-47>

Derudover indeholder det norske forlæg en definition af godkendelse af medlemmer, som må udføre vielser, f.eks. en aldersgrænse og et krav om en erklæring om at udføre hvervet i samsvar med ægteskabsloven. Det indeholder bestemmelse om, hvordan man fratager vielsesbemyndigelse og et krav om at statsforvaltningen skal føre et register over, hvilken medlemmer at tros- og livssynssamfund, der er godkendt til at udføre vielser.

Forslag til lovgrundlag for vielsesbemyndigelse

Humanistisk Samfund ser intet til hinder for, at hvis den tidligere foreslåede ligestilling af livssynssamfund gennemføres, bør et livssynssamfund skulle leve op til de samme krav som trossamfund som angivet af Bekendtgørelse om vielse i anerkendte trossamfund. Det betyder, at det nuværende lovgrundlag uden større problemer ville kunne udvides med et par enkelte tilføjelser af ordene 'eller livssynssamfund' og nogle sproglige konsekvensrettelser¹⁸. Ligeledes vil den eksisterende procedure for tildeling vielsesbemyndigelse til forkyndere tilknyttet anerkendte trossamfund uden problemer kunne udvides til at inkludere medlemmer af livssynssamfund.

¹⁸ <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2019/129>